

Hallo
witte scholen

Anousha
Nzume

Klasse

heeft ook
een kleur

Research Arzu Aslan

Uitgeverij Pluin DIPS AUS

Hallo
witte scholen

Eerste druk, november 2023

© Anousha Nzume

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Typografie binnenwerk Michiel Niesen

Auteursfoto Bert Pot; visagie: Viola Sarkodee; styling: Ellen Julianus

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 929 2847 4

NUR 740/747

www.uitgeverijpluim.nl

www.dipsaus.org

*I break into a lyrical freestyle
Grab the mic look into the crowd and see smiles
Cause they see a woman standing on her own two
Sloppy slouching is something I won't do
Some think that we can't flow
Stereotypes they got to go*

Dana Owens, aka Queen Latifah

Dit boek draag ik op aan Sitsife Quarshie en Mohamed el Bouaalate, twee prachtige jongeren die ik ontmoette tijdens het maken van de NTR-serie *Uitgesloten*. Beiden kregen een veel te laag schooladvies en zetten door, ondanks alle tegenwerking en verspilde tijd.

Sitsife is jurist, zal in de nabije toekomst haar studie voortzetten en zet zich in voor kansengelijkheid en moeiteloze doorstroming in het onderwijs voor jongeren met een migratieachtergrond. Ze is de afgelopen jaren actief geweest als tutor op hetzelfde Weekend College waar ze als elfjarig meisje binnenstapte. Ook is ze actief betrokken geweest bij de Signalering Studiebegeleiding en loopbaanoriëntatie voor een kleurrijke generatie (SER). In de komende jaren blijft ze zich ook op beleidsmatig niveau inzetten voor deze zaak. Haar dank gaat uit naar haar Ghanese ouders, Astrid Bolte (R.I.P.) en Peter van Velzen. ‘Ik ben wat anderen in mij geïnvesteerd hebben.’

Mohamed is basisarts en is in opleiding tot specialist als arts-microbioloog. Hij is dankbaar voor de brede middelbare school waar hij op zat, met drie niveaus onder één dak, waardoor stapelen iets makkelijker was. Inmiddels is ook die school opgesplitst in verschillende niveaus op verschillen-

de locaties. Voor zijn broertje heeft dit betekend dat hij (zelf toen nog leerling) heeft moeten 'netwerken' voordat hij vwo 'mocht' doen. Nu is hij laatstejaars bachelorstudent aan de UvA. Mohamed is dankbaar voor het mentorschap van zijn vader die hem van jongs af aan wees op het belang van onderwijs. Elke keer wanneer ik, tijdens het schrijven, het niet zag zitten of aan mezelf twijfelde, dacht ik aan het verhaal van deze prachtige jonge mensen en het verhaal van zoveel kinderen.

Lieve Astrid Bolte, leerkracht, arbeiderskind, opgegroeid onder de rook van de hoogovens. Wat heb jij je ingezet voor de kinderen uit jouw wijk die zogezegd thuis niet konden worden geholpen met huiswerk. Jij begreep waarom dat voor sommige ouders lastig was en richtte het Weekend College op. Alle kinderen uit de buurt waren welkom. Je hebt ik weet niet hoeveel kinderen naar hun ware potentie begeleid. Niet slechts 'geholpen', maar in ze 'geloofd'. Jij hebt ook in mij en in dit boek geloofd. Ik hoop dat je meeleeft vanuit het hierna maals. Rust in vrede en kracht.

Dat ik überhaupt gepubliceerd auteur ben, dank ik aan Clark Accord – rust in vrede en kracht –, mijn dierbare vriend en bewonderd schrijver die ik nog dagelijks mis. Van hem heb ik geleerd dat mijn stem belangrijk is, dat schrijven doorzetten betekent en dat ik altijd moet luisteren naar mijn boosheid.

Achter boosheid ligt pijn en achter pijn ligt de waarheid.

- Clark Accord

Inhoudsopgave

Terminologie	13
Inleiding	15
1 De geschiedenis van ons onderwijs	35
2 Onderwijssegregatie	53
3 De gevolgen van onderwijssegregatie voor kinderen	73
4 Vooroordelen bij leerkrachten	93
5 Lesmateriaal	117
6 De maatschappelijke doorwerking van racisme in het onderwijs	143
Brief	177
Literatuur- en bronnenlijst	183
Dankwoord	187
Beeldverantwoording	192

Terminologie

Dit boek is geschreven in een tijd waarin we spreken over mensen van kleur, Zwarte, witte en soms ook Bruine mensen. Net als in *Hallo witte mensen* heb ik ervoor gekozen om zo veel mogelijk verschillende termen te gebruiken en deze ook door elkaar heen te gebruiken. Taal is fluïde en in het Nederlandse discours zijn we – en met ‘we’ bedoel ik mensen van kleur – er nog niet over uit wat onze gewenste terminologie is.

We leven in een tijdsgewricht, of zoals mijn moeder zegt ‘schijngelijkheid’, waarin vooral witte mensen lijken te bepalen hoe we genoemd worden en waar we bij horen. Sinds 2016 spreekt de overheid over inwoners met een Nederlandse achtergrond, inwoners met een westerse migratieachtergrond en inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond, ook wanneer je een Nederlands paspoort hebt, en die indeling geldt tot de derde generatie. Of je westers of niet-westers bent, hangt af van welke sociaal-economische en sociaal-culturele positie jouw land van herkomst inneemt op mondiale schaal. Deze schaal wordt bepaald door het Westen, oftewel Europa, Noord-Amerika (behalve Mexico), Japan, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Kom je uit Europa, dan heb je een wes-

terse achtergrond, behalve wanneer je uit Turkije komt. Kom je uit Oceanië, dan heb je een niet-westerse migratieachtergrond, behalve wanneer je uit Australië of Nieuw-Zeeland komt. Ons onderwijssysteem lijkt dit bewust en/of onbewust over te nemen, zeker wanneer wordt gesproken over ‘witte’ en ‘zwarte’ scholen en meertaligheid versus taalachterstand.

Achterin het boek staan alle bronnen en literatuur vermeld die ik heb gebruikt voor dit boek.

Inleiding

MAVO, MISSCHIEN HAVO

Ik weet nog precies waar ik was. Ik zat thuis in onze flat in Buitenveldert in m'n kamertje te wachten tot m'n moeder en bonusvader, papa Co, thuis zouden komen. Ze hadden het adviesgesprek met mijn leraar van de zesde klas, nu groep acht, en tevens de directeur van de Michiel de Ruyterschool in Amstelveen. Mijn school. Hoewel het nooit als 'mijn' school heeft gevoeld. Ik was een van de drie, misschien vijf, maar maximaal zeven kinderen van kleur op de hele school. Mijn moeder werkte, in tegenstelling tot de meeste moeders die twee keer per dag om twaalf en om drie uur stipt hun kinderen van school kwamen halen. Ik was een van de tien kinderen die 'op de overblijf' zaten en ik was een sleutelkind. Na school mocht er niemand bij me spelen, want er was geen ouderlijk toezicht. Niet dat ik een populair speelkameraadje was.

Dat mijn moeder wetenschappelijk hoofdambtenaar was aan de Universiteit van Amsterdam, gepromoveerd in de biochemie en practica gaf aan talloze studenten, woog niet op tegen het feit dat ze een zwaar Russisch accent had. Russisch stond in de jaren tachtig symbool voor alles wat fout, koud en

harteloos was, ongeacht de persoon. Ook nu op haar oude dag is het moeilijk voor m'n moeder om Russisch te zijn. Wat de Russische overheid, oftewel Poetin, doet lijkt haar soms persoonlijk te worden aangerekend. Mijn moeder was ook nog eens gescheiden van een 'Afrikaan' en vervolgens getrouwd met een 'arbeider' die met een zwaar Jordanees accent praatte. Ik was het 'bijdehante halfbloedje' met een grote mond en rommelige krullen dat bij die twee rare types hoorde.

Dus. Wij vielen behoorlijk uit de toon in het aangeharkte Buitenveldert en semichique Amstelveen, waar voornamelijk gevluchte middenstanders uit Amsterdam woonden. Meer vvd dan Amstelveen kon je het niet krijgen en wij waren een rood, intellectueel gemengd gezin avant la lettre.

Al deze gedachtes spookten door m'n twaalfjarige hoofdje die avond ergens in april. Ik keek naar buiten over de galerij. Daar kwamen m'n ouders. Papa Co keek zoals altijd vrolijk en stak beide duimen op toen hij m'n bezorgde gezicht uit het raam zag hangen. Ja, 't zal wel, dacht ik. 'Het-glas-is-halfvol' was de tweede naam van mijn lieve en hartelijke papa Co, dus zijn blik zei me weinig. Ik keek naar m'n moeder, die papa Co en ik liefkozend 'stoomtanker' en 'grote generaal' noemden. Zij was mijn morele en emotionele anker in het lastige leven als kind van kleur in een witte onwelkome wereld. Mijn moeder zei altijd, duidelijker en met betere oneliners dan Dr. Phil, waar het op stond. Mijn moeder prikte altijd moeiteloos door alle bullshit en gewenst gedrag heen. Mijn moeder, die haar moeder had verloren tijdens de Tweede Wereldoorlog, bezat een messcherpe en feilloze intuïtie wat mensen betreft, vond ze zelf. Ook koesterde ze een groot wantrouwen tegen autoriteit en sprak ze met lichte walging over hetero cismannen met een bepaalde sociale status. Ze was dan ook geen fan van me-

neer Sluyter, die ze zojuist had ontmoet om te praten over de toekomst van haar dochter: het schooladviesgesprek.

In die tijd was het schooladvies van de leerkracht niet bindend. Allesbepalend was de Cito-eindtoets en die moest nog komen. Het advies van de leerkracht (toen nog leraar) kregen we voor de Cito-toets werd afgenomen. En dat advies van meneer Sluyter betekende heel veel voor mij. Ik had zijn vertrouwen nodig om mezelf door die gehate Cito heen te slepen. Het voelde als een definitief oordeel over wie ik was, hoe intelligent ik was en of ik er wel of niet toe deed. In percentages werd berekend of je een aanwinst was voor de maatschappij of een last. Zo voelde het althans. Als je bijvoorbeeld een score haalde van 50 procent, in mijn tijd werd de Cito geïnterpreteerd in percentages, betekende het dat 50 procent van de kinderen in jouw gemeente een hoger resultaat hadden behaald dan jij. Het voelde categoriserend, veroordelend en allesbehalve inspirerend. In de klas hadden we het er al weken over. ‘Die haalt vast niet meer dan 30 procent,’ lachten de gypies smalend. Gypies noemden we de kinderen van wie we zeker wisten dat ze een gymnasiumadvies zouden krijgen. Een groepje van vier of vijf bollebozen die altijd als eerste klaar waren en een high five van meneer Sluyter kregen als ze ‘alwéér alles goed’ hadden. Meneer Sluyter noemde de cijfers altijd op van hoog naar laag. Afschuwelijk was het om af te wachten ‘hoe slecht’ je het had gedaan. De gypies mochten dan al iets voor zichzelf doen, anders was het zo saai voor ze. De gewone stervelingen wachtten gelaten op hun lot. We keken elkaar niet aan en kregen, voor zover ik me kan herinneren, niet veel bemoedigende woorden van meneer Sluyter. Je ‘was’ een zesje of een vijfje of nog lager.

Ik hoorde zeker niet bij de gypies qua prestaties. Ik ging

wel met ze om, al haalde ik allesbehalve fantastische cijfers. In de klas voelde ik me dom, onbegrepen, nutteloos, gejaagd en onzeker, alsof ik in de weg zat. Ik was een zesje, soms een zeventje. Thuis voelde ik me anders. Mijn moeder is in sommige opzichten een echte klassieke verzorgende moeder geweest. Vooral als het ging om eten. Ze leek soms meer een vriendin, mentor of cheerleader. Bij haar voelde ik me intelligent, origineel en gehoord.

Dus ik keek naar mijn moeder. Met rechte rug en gehuld in een lange jas afgezet met bont liep ze over de galerij. Onze blikken kruisten elkaar terwijl ik haar verwachtingsvol aankeek vanuit het raam van m'n slaapkamertje. Ze keek me warm aan en knikte zachtjes. Het was een blik van *'you'll be okay'* en dat was genoeg voor mij. Als mijn moeder zei dat het goed kwam, dan was dat zo.

'Geweldig toch?' zei papa Co. 'Mavo, misschien havo!' Hij had zich opgewerkt van de lts (niet afgemaakt) tot scheepsjongen op de grote vaart tot elektricien tot zijn destijds huidige baan als ambtenaar bij wat nu Waternet is en vroeger De Gemeente Reiniging werd genoemd. Hij was oprecht trots op mijn mavo-advies. Mijn moeder niet. Meneer Sluyter had gezegd dat ik misschien wel havo zou aankunnen, maar dat hij toch aanraadde om met mavo te beginnen omdat mijn ouders beiden werkten, mijn moeder de Nederlandse taal niet goed genoeg beheerste om mij te helpen met de 'moeilijke vakken' en mijn stiefvader, zoals hij toen door alle leerkrachten genoemd werd, gezien zijn 'gebrek aan hogere scholing', mij vast ook niet adequaat kon helpen met 'de ehm... andere vakken'.

Meneer Sluyter wist niet dat papa Co een fanatieke lezer was, die zichzelf redelijk goed Russisch had leren spreken en zeer op de hoogte was van de huidige politiek in Nederland en in

Rusland. Meneer Sluyter wist niet hoe vaak wij thuis discussies voerden over sociale structuren, geschiedenis en kunst.

Mijn ouders namen mij mee naar voorstellingen, concerten van Shirley Bassey, The Three Degrees, maar ook naar musea, kerken, exposities, klassieke concerten en ballet. Ik werd er regelmatig recalcitrant van en heb weleens grommend op de grond van een vroegmiddeleeuwse kerk liggen muiten, maar het heeft wel een ontzettend grote invloed gehad op mijn ontwikkeling. Vooral het hele achter-het-IJzeren-Gordijn- en derdewereldframe zag ik, door eigen ervaring en kennis, totaal anders dan ons werd 'geleerd' op de basisschool.

Ook het hele een-kind-onder-de-evenaar-is-meestal-maar-een-bedelaarsentiment zag ik anders. Mijn nichtje was een kind onder de evenaar en had een eigen kamer, zat op school en droeg lakschoenen. Ik stelde dan ook andere vragen dan de meeste kinderen. Ik had kritiek. Ik wilde weten waarom iets op een bepaalde manier werd omschreven. Ik had andere interesses en was allesbehalve gemotiveerd wanneer het ging om het uit het hoofd leren van feitjes en rijtjes zonder context, zonder verklaring, zonder... tja, zonder een ander perspectief? En dat vond meneer Sluyter lastig, verstorend en zonde van de tijd.

Volgens mij zag hij een Bruin meisje uit een gebroken gezin met een nieuwe stiefvader die plat Amsterdams sprak, een werkende moeder met een zwaar Russisch accent die nooit op het schoolplein stond, dat elke dag alleen naar huis fietste met een sleutel aan een lintje om haar nek. Volgens mij was hij bezorgd, op een ietwat bevoogdende en licht veroordelende manier dat ik no way in mijn eentje huiswerk op vwo-niveau zou kunnen maken.

Dat kan ik best wel begrijpen. Hij zag niet hoe ik leefde. Hoe heerlijk ik het vond om twee uurtjes alleen thuis te zijn, een muziekje op te zetten en mee te zingen met ABBA, Doe Maar of Shirley Bassey. Hij zag niet hoe een van mijn ouders elk uur belde om te vragen of alles oké was. Papa Co zich om vijf uur vanuit Amsterdam-Oost naar huis haastte om voor halfzes thuis te zijn. Meestal met lekker vers fruit of een gevulde koek voor na het eten. Dat waren fijne momenten met z'n tweetjes totdat m'n moeder thuiskwam rond zes of zeven uur. Hij zag niet hoe we in de keuken, terwijl een van m'n ouders kookte, alles bespraken over school en het nieuws met *Het Parool* erbij.

Mijn moeder heeft me inderdaad nooit opgewacht na school met een kopje thee en een koekje. Maar vanaf zes uur totdat ik naar bed ging, draaide alles om mij. Mijn beleving, mijn vragen over het leven en de maatschappij werden serieus genomen. Wat papa Co niet wist, vond hij altijd geweldig om op te zoeken.

Mijn ouders waren tien jaar ouder dan de meeste ouders van mijn klasgenoten. Ook dat werd misschien als zorgelijk ervaren door mijn leraar. Het maakte juist dat mijn ouders heel veel emotionele ruimte hadden voor mijn ontwikkeling.

Mijn moeder wist heel veel en trok de status quo vaak in twijfel. Ze had de Tweede Wereldoorlog bewust meegemaakt. Haar vader had gevochten aan het front, haar moeder was overleden mede door de oorlog. Ze was opgegroeid in het Sovjetsysteem en begreep hoe onderdrukkingsmechanismen en propaganda werken. Ze was getrouwd geweest met mijn 'echte' vader, een revolutionair en arts uit Kameroen die had gestreden tegen het Engelse koloniale bewind.

Papa Co, oftewel Jacobus Steijn, kwam uit een rood arbeidersmilieu in de Jordaan en had de oorlog ook zeer bewust

meegemaakt. De iedereen-had-een-oom-in-het-verzetmythe ontcrachtte hij met zijn verhalen uit eerste hand. Ik heb zeker geen makkelijke jeugd gehad, maar ik heb wel een heel intellectueel rijke en bijzondere jeugd gehad. Dat zag meneer Sluyter niet. Dat neem ik hem niet kwalijk.

Ik wist dat hij me pittig, maar oké vond. Wat ik alleen jammer vind, is dat hij nooit de moeite heeft genomen om zijn persoonlijke aannames en culturele vooroordelen over mijn ‘nest’ te onderzoeken. Hij is nooit bij ons thuis geweest. Hij heeft nooit aan mij gevraagd hoe het voor mij was om zo’n totaal ander leven te hebben dan het gemiddelde meisje uit Amstelveen of Buitenveldert. Hij heeft zich nooit verdiept in mijn achtergrond, mijn dubbele cultuur. Het had hem veel kunnen opleveren, denk ik.

Ik snap dat tijd een belangrijke factor is. Leerkrachten hadden – en hebben – het druk genoeg. Helemaal nu alles gedocumenteerd moet worden. Administratie kost meer tijd dan je verdiepen in de kinderen in je klas of groep, zoals de officiële term is sinds 1985. Het laatste wat ik wil, is meneer Sluyter en andere leerkrachten in een kwaad daglicht zetten. Hij was een strenge, conservatieve maar ook charismatische man met soms oogkleppen op. Maar is het niet ook je taak als leerkracht om kinderen als individu te zien? Is het niet ook je morele plicht om je eigen vooroordelen te ontleden? Te onderzoeken waar ze vandaan komen en jezelf eerlijk af te vragen of ze terecht zijn? De kinderen zitten elke dag bij jou in de klas.

Op mij had het een zeer negatief effect dat meneer Sluyter niet in mij en mijn innerlijke kracht, intelligentie en doorzettingsvermogen leek te geloven. Toen het tot me doordrong dat mijn leraar mij als een ‘mavoklantje’ zag, barstte ik in hui-
len uit.

Papa Co troostte me en zei dat er niks mis was met de mavo. Maar ik wilde naar de kleinkunstacademie en ik wist (zo had ik in *Vrij Nederland* gelezen) dat je daar havo voor nodig had. ‘Maar hij zegt ook dat je dat heel misschien ook kan,’ zei papa Co terwijl hij z’n arm om me heen sloeg. We zaten in de woonkamer op de bank naast elkaar. M’n moeder stond tegenover de bank met haar armen over elkaar. ‘Als hij denkt dat ik het misschien wel kan als ik heel hard m’n best doe, waarom geeft hij me dan geen havo-advies of “een voorzichtig havo-advies” zoals Veronique dat wel heeft gekregen?’ gilde ik uit. ‘Waarom gelooft hij niet in mij? Ik dacht dat hij wel in mij geloofde!’

Ik had een lange weg naar acceptatie afgelegd bij meneer Sluyter. Al vanaf de tweede klas (ik was een zijinstromer) had ik regelmatig bij hem op kantoor gezeten. Ik was op mijn vorige school enorm gepest om mijn huidskleur en afkomst. Ik ben letterlijk aan een boom vastgebonden op het schoolplein (een jong vers gepland exemplaar in een beschermende houten bak, dus ik stond op een soort verhoging) en ik ben uitgescholden door alle kinderen die toen pauze hadden. ‘Spoetnikker,’ gilden de kinderen in koor. Een hatelijke ode aan mijn Russisch-Kameroense roots. Ik heb geen idee meer hoe het is gestopt en wie het heeft gestopt. Ik ben kort daarna van die school, de Sint Jozefschool in Amstelveen, afgegaan. Ik kwam midden in het schooljaar, behoorlijk getraumatiseerd, op de Michiel de Ruyterschool terecht. Alle leerkrachten wisten wat er met mij was gebeurd, maar op z’n reviaans werd er gezwegen. De leerkrachten hebben mij nooit gevraagd hoe het met me ging en of ik me nu beter voelde. Integendeel, ik ben altijd streng en behoorlijk kritisch aangepakt.

Die afschuwelijke racistische en xenofobe ervaring op de

Sint Jozefschool had iets in me gebroken. Dat uitte ik door me kenbaar en hoorbaar te maken. Ik was assertief, bazig, maakte veel grapjes, wilde altijd haantje-de-voorstte zijn; alles om maar niet zwak of onzeker over te komen. Dat werd op mijn nieuwe school niet gezien als zelfbescherming, maar als irritant.

Vandaar dat ik regelmatig bij Sluyter op kantoor zat. Maar ik liet me niet meer klein krijgen. Eén keer was het hem bijna gelukt, toen ik de schuld kreeg van een snoepclubje dat we met een paar vriendinnen waren begonnen. We spaarden al het snoep dat we kregen op en zouden dat de laatste schooldag verdelen. Het werd gezien als een communistisch dwangbevel uit mijn linkse koker. Ik ben zo ongeveer verhoord door vier leerkrachten en zonder dat m'n ouders erbij waren of er zelfs van afwisten. Ik begreep niet wat ik fout had gedaan en toen brak ik. 'Ja, het is allemaal mijn schuld,' huilde ik. Wat wist ik eigenlijk niet, maar kennelijk was het crimineel dat we snoep spaarden.

Waarschijnlijk dachten ze dat ik al dat snoep voor mezelf wilde hebben en de kinderen dwong om alles aan mij te geven of zo. Het was een bizarre en gewelddadige ervaring. Alleen op kantoor met vier volwassenen die me nog net niet uitscholden, maar wel even duidelijk maakten hoe corrupt, verrot en hebberig ik was. Ik gaf ze gelijk. Ik was vreselijk. Ik was inderdaad een hongerige en hebberige spoetn*kker. Ze hadden me. Ik was gebroken.

Godzijdank (Zij? Is God wel echt een vrouw?) is mijn moeder diezelfde avond nog naar de school gereden. Ze wist dat er een vergadering of een ouderavond was, ze wist in ieder geval dat de leerkrachten op school zouden zijn. Ik moest mee, want ze wilde dat ik zag dat zij voor me opkwam. 'No-

boby fucks with me, zei ze rustig, terwijl ze de auto uit stapte. Ik mocht voorin blijven zitten, de motor liet ze draaien. Op haar hakken, met haar zonnebril op en haar lange leren rood-bruine jas aan schreed ze naar de school.

Het hek was dicht, maar ze rammelde net zo lang aan het hek totdat er open werd gedaan. ‘Waar is Sluyter?’ vroeg ze beheerst in haar prachtige altstem terwijl ze de school betrad. Nog even een knipoog naar mij. Vanuit de auto met Toontje Lager op de radio hoorde ik haar vanaf de eerste verdieping van de school. Ik was trots, ik was bezorgd, ik wist dat het niet veel makkelijker zou worden op school maar dat ze in ieder geval bang zouden zijn om nog verder te gaan.

Even later stond Sluyter voor onze Ford Escort en bood hij z'n excuses aan. Ik zat toen in de vierde klas. Groep zes. Groep acht zat ik bij hem in de klas en ik deed echt mijn best. Op mijn manier, maar toch. Er was sprake van wederzijds respect, dacht ik. Niet van begrip misschien, maar wel van respect. Dus het mavo-advies, terwijl hij wist hoe graag ik naar de kleinkunstacademie wilde en hij elke dag in de klas moet hebben gezien dat ik analytisch te werk ging en breed geïnteresseerd was, dat deed pijn. Ik voelde weer iets afbrokkelen. Mijn moeder keek me aan. Nog steeds de armen over elkaar. ‘Vanavond lekker huilen en morgen ga je met opgeheven hoofd naar school en fuck Sluyter. Die man heeft geen universitaire opleiding gevolgd, dus wat weet hij nou van intelligentie? Hij is een kruidenier met een kantoor, meer niet. Hij vindt jou niks, hij vindt mij niks en hij vindt allebei je vaders niks. Laat je zijn kleinburgerlijkheid, racisme, klassisme en seksisme jouw leven bepalen? *Njet.* Dit soort mannen ga jij je héle leven tegenkomen. Op machtige posities. Ja, ze willen ons kapotmaken. *Get used to it.* Dus morgen ga je vech-

ten. Het is oneerlijk en onterecht, maar jij moet je bewijzen. Doe die suffe Cito, *prove him wrong* en weg van die school. Het leven is shit en vechten tegen de bierkaai hoort erbij, voor vrouwen, voor armen, voor gays, voor ons buitenlanders, dus zeker voor jou.'

Ik zat nog steeds op de bank. Mijn moeder liep de woonkamer uit. Papa Co wilde iets relativerends en grappigs zeggen zoals hij dat meestal deed na een monoloog van 'de tank', maar deed dat deze keer niet. Hij keek me aan en knikte langzaam. Mijn moeder kwam terug met een zakdoek, met thee en met koekjes. Dat deed ze altijd na het avondeten. Niet om vier uur.

Dus... de Cito. Ik vind er van alles van, maar hij kan ook kinderen redden. Het is ook niet zo dat kinderen sowieso van niveau verschillen. Een kind is niet per definitie een vmbo- of een vwo-kind. Het gaat erom hoe een kind de benodigde lesstof binnenkrijgt en niet: 'Dit is de lesstof en nu moet je het meteen snappen, anders ben je geen vwo-kind maar een havo-kind.' Daarbij speelt niet alleen de thuissituatie, maar ook de overdracht tussen leerkracht en kind een grote rol. Bij juf Bekkering voelde ik me veiliger dan bij meneer Sluyter. In haar klas deed ik het een stuk beter dan bij hem. Het 'gevaar' van de Cito-toets is dat het ook de bestaande hokjes waarin het kind door de leerkracht is geplaatst, invult. Daar heeft de maker van de Cito voor gewaarschuwd.

Elke toets is mijns inziens vooral een momentopname om te analyseren hoe de lesstof binnenkomt bij kinderen. Wat kunnen we als school, leerkrachten nog beter doen zodat die lesstof ook door elk kind zo goed mogelijk wordt begrepen?

De Cito heeft mij gered. Ik weet niet hoe ik het heb gedaan, maar ik heb een hoge score gehaald, hoog genoeg voor een

vwo-advies. Ik heb het vwo keurig in zes jaar afgerond met een bovengemiddelde eindcijferlijst. Elk jaar voor de zomervakantie ging ik langs bij meneer Sluyter om mijn rapport te laten zien. Het laatste wat ik wil is in dit boek stellen dat een hogere opleiding per definitie een betere is. Absoluut niet. Wel is het zo dat er een groot verschil van kwaliteit zit tussen vwo en vmbo en tussen 'witte' scholen en 'zwarte' scholen. Daarover later meer in dit boek. Waarom zou je in vredesnaam vwo doen als het jouw droom is om ICT'er te worden?

Ik wilde naar de havo, omdat ik dacht dat ik anders geen auditie mocht doen voor de kleinkunstacademie. Toen mijn Cito-score hoog genoeg bleek voor het vwo vond mijn moeder dat ik dat moest gaan doen, omdat ze wist dat ik breed geïnteresseerd was (en om een middelvinger op te steken naar de Michiel de Ruyterschool). Mijn vraag is: waarom voelen kinderen intuïtief aan dat mavo/vmbo 'minder' is? Waarom zie ik ook bij mijn kinderen en hun vriendjes en vriendinnetjes dezelfde kramp wanneer het over het schooladvies gaat? Maatschappelijk en cultureel gezien maakt het wel degelijk uit welk advies je kind krijgt. Ik heb drie schoolgaande kinderen, van wie twee op de middelbare school. Ik heb heel wat ouders gesproken en ik heb nog nooit ouders teleurgesteld horen reageren op een vwo- of gymnasiumadvies.

Zeker voor ouders die geen hoge opleiding hebben gevolgd en ouders van kleur is onder advisering een grote en terechte zorg. Helemaal nu het advies van de leerkrachten bindend is, in tegenstelling tot de Cito-toets in mijn tijd. (Inmiddels is het wel iets genuanceerder, na veel protest. Het advies van de leerkracht is nu bindend tenzij je Cito hoger uitvalt, dan 'kan' de school in overleg met de ouders het advies naar boven toe bijstellen.) Want meneer Sluyter had mij no way een

vwo-advies gegeven. Hij had waarschijnlijk gedacht dat ik alles bij elkaar had gegokt en had afgekeken. Dat ik het toeval-
lig heel goed had gedaan maar dat hij me al jaren kende en
dossiers bijhield, dus dat hij beter dan het Cito kon inschatten
wat ik wel en niet kon. Mavo. Nogmaals, niks tegen de mavo,
maar als ‘mavoklantje’ een scheldwoord is dat door een leraar
wordt gebruikt, snap ik wel waarom onze hele klas bezig was
met ‘als ik maar geen mavo-advies krijg’.

DE CITO

Waarom is er überhaupt iets als een leerlingvolgsysteem en
een eindtoets? Na acht jaar basisschool zou je denken dat er
een goed beeld bestaat van het kind. Maar daar is de toets
oorspronkelijk niet voor bedoeld. De Cito-toets gaat minder
over het kind als individu; hij was in eerste instantie bedoeld
om als objectieve maatstaf voor beoordeling gebruikt te wor-
den.

Ik sprak erover met mijn vriendin, leerkracht Arzu. Ze
heeft een van mijn kinderen bijles gegeven om te helpen met
al die toetsen. Bij haar op de bank met thee kwam het idee in
me op om over dit onderwerp te schrijven, ik had zo veel vra-
gen en vond zo weinig antwoorden. Arzu: ‘De Cito was nooit
bedoeld als beoordelingsinstrument. Het is letterlijk een leer-
lingvolgsysteem. Het was bedoeld om de ontwikkeling te vol-
gen in plaats van te beoordelen of in sommige gevallen zelfs
te veroordelen en op niveau te classificeren. Toetsen zouden
als tussenmeting gezien moeten worden, waarbij de docent
volgt welke leerstof er opnieuw of op een andere manier aan-
geboden moet worden, en wie bijvoorbeeld een gat heeft in
zijn leerontwikkeling en moet bijspijkeren.’

Maar hoe kan het dan dat het nu veel meer een tool lijkt om

het kind bij een bepaald niveau in te delen, vroeg ik me af. Arzu had zich dat ook regelmatig afgevraagd en er veel over gelezen.

De grondlegger van de Cito, Adrianus de Groot, waarschuwde in de jaren zestig al voor het ‘meten omwille van de determinatie van niveaoverschillen, om leerlingen daarnaar te kunnen selecteren’. ‘Zijn’ toets werd volgens hem toch te veel gebruikt als selectiemiddel en te weinig als een instrument om de vorderingen van lagereschoolleerlingen te meten en die terug te koppelen naar het basisonderwijs, zo gaf hij aan. De Groot had liever gezien dat iedere leerling binnen zijn of haar grenzen zo goed mogelijk onderwezen wordt, in plaats van een onderwijssysteem dat gericht is op onafgebroken selecteren. Máár: zonder Cito kan de school veel te makkelijk haar gang gaan. Jaap Dronkers, hoogleraar onderwijssociologie, zei daar in 2015 over in een interview met *de Volkskrant*: ‘We weten zeker dat het schooladvies van een leraar wordt beïnvloed door de achtergrond van de ouders van het kind. Uit onderzoek blijkt dat kinderen van gescheiden ouders bijvoorbeeld een lager advies krijgen. Een leraar die bij een leerling twijfelt tussen havo of vwo, denkt: laat ik het toch maar havo geven want het kind heeft het al zo moeilijk thuis. Hetzelfde gebeurt bij kinderen van laaggeschoolde ouders. Dan wordt er gedacht: zo’n kind krijgt minder hulp bij het huiswerk maken, vwo-advies is geen goed idee.’ De status van geld en beroep is vervangen door opleiding. Het verschil tussen hoog- en laagopgeleiden wordt groter. Het opleidingsniveau telt, alloctonen zijn vaker laagopgeleid.

Het gevaar is voor kinderen van kleur vaak dubbel, benadrukt Arzu. ‘Zij scoren relatief vaker minder hoog dan verwacht op een Cito, wat niet per se lagere potentie reflecteert.

Denk maar aan gebrek aan bijles, taalachterstand, culturele aannames en vragen als: “Hoeveel haringen heeft een tent?” Voor veel kinderen van kleur ontbreekt namelijk de geleefde context, want zij groeien vaak niet op met jaarlijkse kampeervakanties en denken bij haringen aan vis.’

Het advies van de docent kan een tegenvallende uitslag compenseren, maar het kan ook juist ‘te voorzichtig’ zijn (lage verwachtingen). Volgens Arzu gebeurt dat heel veel en met name bij kinderen van biculturele afkomst en/of van ‘laagopgeleide’ ouders.

‘Kunnen de ouders helpen met vwo-huiswerk? Weten ze genoeg over Goethe? Gaan ze naar het theater? Ze kijken vooral Turkse zenders. Dit soort vragen en aannames worden allemaal meegenomen in het eindadvies, in combinatie met acht jaar, *cultural biased*, toetsing. Hoe beter de ouders zijn opgeleid, des te meer vertrouwen in de gedachte dat het “ook wel goed komt als we het advies iets positiever laten uitvallen”. Het voordeel van de twijfel krijgen is dus een privilege,’ concludeerde Arzu.

Onderweg naar huis keek ik via de achteruitkijkspiegel naar mijn kind. Wat dachten de leerkrachten wel niet over mij? Wat was het effect daarvan op mijn kind?

In het basisonderwijs worden kinderen constant getoetst en vindt er dossieropbouw plaats. Vanaf groep twee zijn kinderen bewust of onbewust bezig met wat hun leraar van hen en van hun ouders vindt. Ik wist precies wat elke leerkracht van mijn Russische, luide en aanwezige moeder en grapjes makende Jordanese vader vond. Geloof me, dat voel je als kind. Geen enkele leerkracht heeft ooit iets negatiefs over mijn ouders gezegd, maar non-verbale communicatie is niet voor niets verantwoordelijk voor 80 procent van onze gehele com-

municatie. De non-verbale communicatie die de meeste leerkrachten die ik had tentoonspreidden als mijn ouders in de buurt waren sprak boekdelen. Thrillers.

Zoals in elk instituut spelen ook in het onderwijs culturele aannames, onbewuste en bewuste vooroordelen en impliciete associaties een grote rol. Een aangepast advies, na de Cito-toets, kan uiteraard tegenwicht bieden, maar de (veelal witte) leerkracht is niet vrij van vooroordelen en culturele aannames, net als meneer Sluyter. En zo kunnen leerkrachten (met wellicht de beste bedoelingen) een te lage inschatting maken van het kind dat in hun klas zit, en ook dat kan effect hebben op hoe een kind de Cito ingaat.

Het gesprek met Arzu spookte door mijn hoofd. Toetsen zijn genormeerd: dat betekent dat de scores van leerlingen vergeleken kunnen worden en in vaardigheidsniveaus kunnen worden ingedeeld: een indeling in vijf niveaus, die het relatieve vaardigheidsniveau van kinderen weergeeft. Er is dus geen bepaald niveau dat aangewezen kan worden als havoniveau, het gaat erom of je het beter of minder goed doet dan de rest! Als Nederlandse rijke kinderen dus steeds hoger gaan scoren door bijles et cetera dan gaat dus het héle niveau omhoog, er móéten mensen in 'de onderste laag' zitten. Het is hoe dan ook een wedstrijd geworden. De kinderen worden ingedeeld in bestaande niveaus in plaats van dat er wordt gekeken of het kind wel goed is onderwezen de afgelopen acht jaar. Dat is de crux. Het is een stoelendans waarbij steeds een stoeltje wordt weggehaald in plaats van dat er genoeg stoelen in de kring staan en we toekijken hoe goed de kinderen dansen.

De druk is voelbaar. Dat heb ik zelf als kind van kleur ervaren en dat zie ik ook bij mijn eigen kinderen. Mijn oudste wilde per se naar het gymnasium, omdat ze haarfijn aanvoel-

de dat dat de norm was op haar basisschool. Ik vond dat ze beter naar een havo/vwo-brugklas kon gaan. Qua praktisch denkvermogen en al haar interesses buiten school leek havo mij ideaal voor haar. ‘Je gelooft niet in mij,’ was haar reactie.

Ze heeft twee jaar boven haar kunnen gepresteerd. Ze bleek dyslectisch, al werd dat pas na een uitgebreide test geconstateerd omdat ze zo hard werkte en een manier had gevonden om haar dyslexie te verbergen. Gelukkig is ze in het derde jaar naar een vwo-klas gegaan op een andere school. Hoeveel relaxter was haar leventje geweest als ze niet het gevoel had gehad dat alleen gymnasium goed genoeg was? In onze buurt gaan praktisch alle kinderen naar het gymnasium. Niet vwo, gymnasium. Hoe kan dat? Is iedereen in onze buurt intelligenter dan in andere wijken? Dat is mij eerlijk gezegd niet opgevallen...

In het rapport *De staat van het onderwijs* uit 2018 staat: ‘Leerlingen met academisch geschoolde ouders hebben 20 tot 30 procent meer kans een advies te krijgen dat hoger ligt dan hun toetscore en 20 tot 30 procent minder kans om een lager advies te krijgen dan leerlingen waar ouders geen, een mbo 1- of een mbo 2-opleiding hebben. Bijstelling helpt slechts iets om dit laatste verschil te verkleinen. De kans op onderadvisering is na bijstelling nauwelijks kleiner geworden.’ Een voorbeeld maakt dit duidelijk: van alle leerlingen met een vmbo-g/-t-toetsresultaat in 2017 kreeg 25 procent van de leerlingen met ‘laagopgeleide’ ouders een schooladvies van hooguit vmbo-k; lager dus dan hun toetscore. Voor leerlingen met ‘hoogopgeleide’ ouders gold dit veel minder. Maar 6 procent van de leerlingen met ‘hoogopgeleide’ ouders die dezelfde score hadden als de kinderen met ‘laagopgeleide’ ouders krijgt een lager schooladvies.

Sterker nog: van de leerlingen met 'hoogopgeleide' ouders (van wie de kinderen een vmbo-g/-t-toetsscore had) kreeg 34 procent op z'n minst een havo-advies versus 9 procent van de leerlingen met 'laagopgeleide' ouders. 'Hoogopgeleide' ouders zetten vaker druk op de leerkrachten in het basisonderwijs om het advies te heroverwegen. En dat werkt dus.

Bij kinderen van kleur wordt het advies ook vaak bijgesteld omdat de kinderen hoger scoren dan het oorspronkelijke advies van de leraar, dat voorafgaand aan de eindtoets wordt gegeven. Met andere woorden, witte 'hoogopgeleide' ouders maken meer kans om met een lager uitvallend resultaat een hoger advies te krijgen voor hun kinderen terwijl ouders van kleur met een lagere sociaal-economische status (zogenaamde SES-gezinnen) en 'lager' opgeleide ouders het vaker moeten hebben van een score die hoger is dan verwacht om een bijgesteld advies te krijgen voor hun kinderen. Zo is het bij mij gegaan en dus met mij bij vele anderen.

Conclusie: de strenge hiërarchische (en zoals mijn moeder zou zeggen racistische en klassistische) indeling van kinderen na groep acht is niet gebaseerd op de ware potentie van kinderen. Waarom gaat onderwijs over goed of fout in plaats van wie je bent? En over wat je wil gaan doen met je leven? Is het in een tijd van grote en snelle technologische veranderingen, waar de ene uitvinding de andere voorbijstreeft, niet beter om te kijken naar wat voor leven je wilt leiden en op wat voor manier je je leven invulling gaat geven dan alleen naar $1 + 1 = 2$? Wat gaat de volgende generatie doen met onze planeet? Is dat iets wat wordt besproken tijdens de aardrijkskundes? Is het eerlijk dat een groot deel van de wereld leeft van 1 euro per dag terwijl een klein deel van diezelfde wereld alle grondstoffen weghaalt?

In dit boek wil ik onderzoeken waarom we in onze maatschappij niet kijken naar de potentie van kinderen, en waarom we hun sociale en culturele achtergrond niet zien als een verrijking. Want is het niet juist evident dat als je bent opgegroeid met een biculturele achtergrond, als je hebt moeten vluchten, als je niet alleen Nederlands maar ook Arabisch of Papiaments spreekt, als je ouders misschien niet *NRC* lezen maar jij wel, je júst een streepje voor hebt? Ik pleit ervoor de bril af te zetten die dingen als 'niet-westers', 'alleenstaande moeder', 'slechte wijk', 'pas twee jaar in Nederland' en 'ouders werken in supermarkt' bestempelt. Praat met het kind, luister naar het kind, kijk naar het kind, zonder culturele bril.